

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.3.42>

Хайнацький Є. С.,
кандидат юридичних наук, суддя
Печерського районного суду міста Києва

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗАПОБІГАННІ ВЧИНЕННЯ ЗАСУДЖЕНИМИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Анотація. У статті досліджується використання штучного інтелекту в запобіганні вчинення засудженим в установах виконання покарань нового кримінального правопорушення. Висловлено застереження, що застосування в установах виконання покарань України має відповідати Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, оскільки не професійне його використання може причинити ризики та завдати шкоди в процесі соціалізації, ресоціалізації та реінтеграції осіб, які відбувають покарання в пенітенціарних закладах України. Виокремлено проблемні та відповідно не вирішені питання щодо використання штучного інтелекту в запобіганні вчинення засудженим в установах виконання покарань нового кримінального правопорушення, зокрема: нейтралізація ризиків при застосуванні ШІ персоналом установ виконання покарань ДКВС України у роботі із засудженими; визначення особливого статусу ШІ в частині запобігання вчинення засудженим в установах виконання покарань нового кримінального правопорушення; аналіз іноземних практик використання ШІ в пенітенціарних системах зарубіжних країн з метою впровадження його кращих практик в пенітенціарну систему України. Сформульовано авторське визначення спеціалізований технічний засіб (СТЗ) – це один із інструментів ШІ, який застосовуються персоналом установ виконання покарань ДКВС України для запобігання вчиненню засудженими нових кримінальних правопорушень шляхом спостереження та контролю за їхньою поведінкою, моніторингу пересувань, зв'язків та інших дій, що можуть свідчити про наміри вчинення засудженим нового кримінального правопорушення.

Ключові слова: *штучний інтелект, запобігання, персонал, установа виконання покарань, Державна кримінально-виконавча служба, прогноз, кримінальне правопорушення, динамічна безпека, засуджений.*

Khainatskyi Ye. S. The use of artificial intelligence in preventing criminal offenses committed by convicts in the penal institutions of Ukraine

Abstract. The article examines the use of artificial intelligence in preventing the commission of new criminal offenses by convicts in penal institutions. A warning is expressed that the application of artificial intelligence in the penal institutions of Ukraine must comply with the Concept for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine, since its unprofessional use may create risks and cause harm in the processes of socialization, resocialization, and reintegration of persons serving sentences in Ukraine's penitentiary facilities. Problematic and unresolved issues regarding the use of artificial intelligence in preventing new criminal offenses by convicts in penal institutions are identified, in particular: the neutralization of risks associated with the use of AI by the staff of the State Criminal-Executive Service of Ukraine in working with convicts; the determination of the special status of AI in the area of preventing new criminal offenses in penal institutions; the analysis of foreign practices of AI implementation in penitentiary systems abroad with the aim of adopting their best practices into Ukraine's penitentiary system. An authorial definition is proposed: a specialized technical means (STM) is one of the tools of AI, which is applied by the personnel of the penal institutions of the State Criminal-Executive Service of Ukraine to prevent convicts from committing new criminal offenses through observation and control of their behavior, monitoring of movements, connections, and other actions that may indicate intentions to commit a new criminal offense.

Key words: *artificial intelligence, prevention, personnel, penal institution, State Criminal-Executive Service, forecasting, criminal offense, dynamic security, convict.*

Постановка проблеми та її актуальність. Варто зазначити, що трансформаційні процеси реформування кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему поступово змінюються в бік гуманізації та динамічної безпеки захисту прав ув'язнених і засуджених. Звичайно війна держави агресора р.ф. проти України, інші виклики і загрози у різних сферах життєдіяльності суспільства, не могли не вплинути на функціонування органів і установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВС України).

Оскільки, розвиток інформаційних технологій в умовах цифровізації стрімко змінюється, на порядок денний стало питання використання штучного інтелекту (далі ШІ) в запобіганні вчинення засудженим в установах виконання покарань ДКВС України нового кримінального правопорушення. За нашим дослідженням ШІ можна використати як систему наукових методів досліджень та алгоритмів обробки інформації, яка поступає щоденно адміністрації установи виконання покарань ДКВС України щодо порядку і умов виконання/ відбування покарання.

Вітчизняні вчені пенітенціарного спрямування справедливо зазначають, що використання ШІ в установах виконання покарань ДКВС України підвищить ефективність запобігання серед засуджених вчинення нового кримінального правопорушення, допоможе відстежувати злочинні групи, їх вплив на оперативну обстановку в пенітенціарному закладі, визначити осіб схильних до вчинення пенітенціарного рецидиву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що ця проблематика є актуальною та безперечно важливою для доктрини пенітенціарного права, оскільки саме трансформаційні процеси переходу кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну викликає у вчених науковий інтерес. Не применшуючи ролі багатьох вітчизняних кримінологів України, які зробили кожен свій, неоціненний внесок у розвиток кримінології, серед яких варто назвати: О.М. Бандурка, А.І. Богатирьова, І.Г. Богатирьова, Т. А. Денисову, І. М. Даньшина, О. М. Джужу, В.В. Василевича, В. В. Голіну, В. М. Дрьоміна, О.М. Костенка,

О.Г. Колба, О. Г. Кальмана, Д.В. Колодчина, О.М. Литвинова, Ю.В. Орлова, Ян. В. Стрелюка, В. О. Тулякова, Г.Л. Чигрин, В. І. Шакуна, Т.А. Шевчук та ін.

Не зважаючи на не велику кількість наукових праць із даної проблематики, слід зазначити, що вивчення використання штучного інтелекту в запобіганні вчинення засудженим в установах виконання покарань ДКВС України нового кримінального правопорушення на сьогодні є одним із пріоритетів дослідження пенітенціарної кримінології.

Звичайно, що використання технологій ШІ в установах виконання покарань ДКВС України для запобігання серед засуджених вчинення нового кримінального правопорушення на часі. Це питання також актуалізується умовами воєнного стану, дії особливого режиму в державі в цілому та в установах виконання покарань ДКВС України, зокрема.

Варто також зазначити про застереження окремими науковцями щодо безконтрольного застосування ШІ в запобіганні пенітенціарної злочинності, оскільки на їх думку, застосування в установах виконання покарань України ШІ має відповідати Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, оскільки не професійне його використання може причинити ризику та завдати шкоди в процесі соціалізації, ресоціалізації та реінтеграції осіб, які відбувають покарання в пенітенціарних закладах України.

При цьому вчені наголошують, що ШІ здатен не тільки до саморозвитку, а може призвести до не очікованих результатів його застосування під час запобігання вчинення засудженими в установах виконання покарань нового кримінального правопорушення. Наприклад, помилково надати інформацію про майбутню поведінку окремого засудженого. Це може призвести до порушення прав і законних інтересів засудженого, створить передумови його звернення до Європейського суду з прав людини.

Безперечно, використання персоналом установ виконання покарань ДКВС України ШІ у запобіганні пенітенціарного рецидиву збагатить знання кримінологічної науки, як теоретичної так і соціальної практики. Наша позиція кореспондується з дослідженнями вітчизня-

них вчених О.М. Литвинова, Ю.В. Орлова, які проводячі власні дослідження наголошували на проєктуванні (оптимізації і модернізації національної системи запобігання злочинам) [1, с. 63].

Доречно також зазначити, що відповідно до «Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Більше того Україна, яка є членом Спеціального комітету із штучного інтелекту при Раді Європи, у жовтні 2019 року приєдналася до Рекомендацій Організації економічного співробітництва і розвитку з питань штучного інтелекту (Organization for Economic Cooperation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449) [2].

А тому, впровадження ШІ в діяльність установ виконання покарань, є не від'ємною частиною стратегічного курсу Міністерства юстиції України щодо реформування пенітенціарної системи України до 2026 року). [3]. Звичайно, що ШІ здатний: виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень; самостійно створювати під час дослідження власні бази знань, моделі ухвалення рішень, алгоритми роботи з інформацією.

Отже використання можливостей ШІ у роботі правоохоронних органів та суду, зокрема у напрямі застосування кримінального покарання до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, є практично затребуваним та актуальним. Можливості програмного забезпечення в частині призначення покарання, підтримання правопорядку дають значну перевагу людському потенціалу щодо фіксації про вчинене кримінальне правопорушення його запобігання та завчасне реагування з боку державних та не державних інституцій [4, с. 6].

Звичайно можливості програмного забезпечення в тому числі і елементів ШІ в частині підтримання дисципліни і порядку в установах виконання покарань ДКВС України дають значну перевагу адміністрації пенітенціарного закладу щодо фіксації, запобігання та завчас-

ного реагування на протиправну поведінку засуджених під час відбування покарання. Уже сьогодні адміністрації пенітенціарних закладів успішно використовують технології ШІ за такими напрямками, як:

забезпечення динамічної безпеки в місцях перебування засуджених за допомогою спеціальних технічних засобів;

запобігання вчинення засудженими нового кримінального правопорушення;

прогнозування вчинення засудженими нового кримінального правопорушення.

Коротко охарактеризуємо кожен із наведених напрямів. І так, забезпечення динамічної безпеки в місцях перебування засуджених за допомогою спеціальних технічних засобів відбувається шляхом ііксації даних про вчинення правопорушення збоку засуджених відбувається за допомогою спеціальних технічних засобів (далі СТЗ), укомплектованих функціями фото- і відіозапису, що надає можливість персоналу пенітенціарного закладу в режимі перегляду фіксувати, виявляти та документувати різні події, які призводять до порушення правил внутрішнього розпорядку дня та вчинення нового кримінального правопорушення.

Вони також дозволяють стежити одночасно за одним чи декількома об'єктами. Камери спостереження можуть бути розташовані як усередині приміщення, так і зовні. Звичайно адміністрація установ виконання покарань вживає всі СТЗ з метою запобігти вчинення засудженими нового кримінального правопорушення.

Отже, СТЗ – це один із інструментів ШІ, який застосовуються персоналом установ виконання покарань ДКВС України для запобігання вчиненню засудженим нового кримінального правопорушення шляхом спостереження та контролю за його поведінкою, моніторингу пересувань, зв'язків та інших дій, що можуть свідчити про наміри вчинити нове кримінальне правопорушення.

Водночас, як показує дослідження серед впливових факторів на їх запобігання є: не задовільний стан існуючих технічних засобів охорони; невиконання основних вимог нормативних документів та вказівок Міністерства юстиції України щодо впровадження

сучасних систем технічних засобів охорони; відсутність належного нагляду за засудженими в місцях їх перебування та контролю за їх переміщенням.

Наступний напрямом – це запобігання вчинення засудженими нового кримінального правопорушення. На даний час серед уповноважених органів з питань пробації уже офіційно використовується програмне забезпечення з елементами ШІ «Касандра», яке аналізує поведінку засудженого на можливість вчинення ним нового кримінального правопорушення.

Звичайно автоматизація всього масиву про особу засудженого, який перебуває на обліку вповноваженого органу з питань пробації в «Касандрі» персонал пробації зможе аналізувати і відповідно приймати рішення щодо суб'єкта пробації в перспективі. За результатами машинного навчання за яким «Касандра» навчиться аналізувати відповіді не лише на перелік простих запитань, а й нааналізувати всі інші дані, які є про злочинця [5].

Третій напрямок передбачає прогнозування вчинення засудженими нового кримінального правопорушення. Прогноз, як зазначають вітчизняні кримінологи – це наслідок наукового прогнозування, висновок про можливе натання явищ, процесів, подій, які характеризують тенденції та закономірності розвитку прогнозованого об'єкта від минулого до теперішнього і відтеперішнього до майбутнього [6, с. 212].

За нашим дослідженням ми використовуємо прогнозування вчинення засудженими нового кримінального правопорушення на індивідуальному рівні, оскільки це нам дозволяє за допомогою технологій ШІ прогнозувати поведінку окремих осіб щодо вчинення ними в умовах ізоляції нових кримінальних правопорушень. Даний прогноз покликаний встановити кількісні і якісні характеристики показників пенітенціарної злочинності в період відбування засудженим кримінального покарання.

Ми підтримуємо позицію вітчизняних дослідників про те, що ШІ активно можна використовувати під час створення автоматизованих систем, баз даних, для розроблення алгоритмів пошуку кримінальних правопо-

рушників «за гарячими слідами» виявлення потенційних жертв кримінальних правопорушень [7, с. 131]. Але при всьому, активно використовувати ШІ теж не варто, оскільки криміногенний фактор ніхто не відміняв, а тому ШІ можуть використовувати, як злочинні організації так, і окремі злочинці, тим самим продукуючи зростання рівня злочинності і приводячи їх до появи нових її видів.

З цього приводу варто підтримати вітчизняного дослідника О.Е. Радутного, який у власному дослідженні застерігає правоохоронні органи про те, що розвиток ШІ можуть бути використані для вчинення кримінальних правопорушень, серед іншого в сфері інформаційних відносин, або сам він може становити безпосередню загрозу охоронюваним правам та законним інтересам людини, суспільства та держави [8, с. 124].

Насамкінець нами виокремлено проблемні та відповідно не вирішені питання щодо використання ШІ в запобіганні вчинення засудженим в установах виконання покарань ДКВС України нового кримінального правопорушення, зокрема:

А) нейтралізація ризиків при застосування ШІ персоналом установ виконання покарань ДКВС України у роботі із засудженими;

Б) визначення особливого статусу ШІ в частині запобігання вчинення засудженим в установах виконання покарань нового кримінального правопорушення;

В) аналіз іноземних практик використання ШІ в пенітенціарних системах зарубіжних країн з метою впровадження його кращих практик в пенітенціарну систему України.

Висновки. Підводячи підсумок проведеного дослідження варто наголосити, що вчинення засудженим в установі виконання покарань ДКВС України нового кримінального правопорушення підриває авторитет правосуддя і негативно впливає на оперативну обстановку в пенітенціарному закладі. Водночас, деструктивно впливає на правопорядок та є руйнівною силою для правоохоронних громадян. Суспільство обережно відноситься до заяв про виправлення і ресоціалізацію засуджених в умовах їх ізоляції.

Разом з тим, не варто забувати, що пенітенціарні заклади ДКВС України працюють

в умовах війни, перебувають постійній у сфері реформування, мають особливий стан функціонування, а тому використовуючи інформаційні технології, зокрема і ШІ мають виконати основне завдання: забезпе-

чити в установах виконання покарань ДКВС України належний правопорядок, запобігти серед засуджених пенітенціарного рецидиву та мінімізувати негативний вплив злочинців на суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінологія «Свого часу» наукові розвідки / О. Литвинов, Ю.В. Орлов ; Кримінол. Асоц. України. Харків. Право, 2021. 316с.
2. Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України № 1556 від 02.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 10 09.2025)
3. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 04.09.2025).
4. Чигрина Г.Л. Допустимість використання штучного інтелекту в правоохоронній діяльності. Вєукраїнський науковий журнал «Актуальні проблеми іноваційної економіки та права. № 2/2024 С. 6-9
5. Штучний інтелект допомога уникнути повторних злочинів: Мінюст запускає «Касандру». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3098629-stucnij-intelekt-dopomoze-uniknuti-povtornih-zlociniv-minust-zapuskae-kasandru.html> (дата звернення: 10 09.2025)
6. Кримінологія: підручник [Текст] / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра. юрид. наук. проф В.В. Чернея ; за наук. ред. д-ра. юрид. наук. проф О.М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков. 2020. 612с.
7. Шевчук Т.А., Свистун Я.В. Використання штучного інтелекту у протидії злочинності. Вісник кримінологічної асоціації України. № 2 (25) 2021.С.128-134.
8. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність штучного інтелекту. Інформація і право. 2017 № 2 (21). С. 124-132.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025